

Број
20
пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
30
филира

УРЕДНИШТВО:
Краља Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК
ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Издаје сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Командант треће српске армије
Генерал БОЖА ЈАНЈИЌИЋ
осветник и ослободилац Косова.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ЦРКВА СВ. СПАСА У СКОПЉУ.

Уметници стари, у господњем строху
Вајали су овде у дрвету мрком
Иконостас своје вере, и у праху
Леже, док је време прешло их све трком.

Векови су прошли у мраку и страви,
И вера се крила где кандила трну;
Робље је, у јези где зора не плави,
Своју судбу тешко испаштало црну.

Стара зграда с које давно не чу гласа
Још ни једно срце што за живот мари,
Чувала је веру у Светога Спаса
И негдашњи завет уметника стари'.

Данас, кад је стао оштри јек плотуна.
Свети Спас је сиш'о на робље у тами;
Певало је звоно с маче цркве туна,
И звуци Слободе разлегали сами.

Сима Пандуровић.

Битољска битка

— Опис једног учесника из VII пука — (2)

Село *Новак* је с ове стране Црне реке. С оне стране (десне) је село *Чекркси*, које треба да заузме наш VII пука.

Од *Новака* води добар насип преко *Чекркси* на *Битољ*. На овом месту Црна река има девет рукаваца те и друм прелази преко девет камених и дрвених мостова. Рукавци су у обично доба дубоки 2–3 мет. али овога дана услед дводневне кише река је била надошла и излила се из корита те су са тако сви ови рукавци сјединили и направили једну огромну реку широку око 2 километра. Сем тога биле су и с једне и с друге стране поред обале баруштине широке 7-800 метара.

Баруштине су се још могле и којекако газити (наравно с опасношћу да се ипак по неко и удави) али чим се дође до обале реке, даље се апсолутно није смело ићи ван насипа.

Турци су посели десну обалу реке с једне и друге стране друма, који је по среди пресецао њихов распоред. Њихови митраљеви били су на сред друма закопани и косили су сваког онога, који се појавио на првом мосту с наше стране. Било је немогуће пребацити ни једног јединог човека ни преко првог моста. Неколико дана ту су се налазили комите са капетаном Војином Поповићем и нити су они могли прећи с оне стране реке, нити су пак Турци могли прећи овамо.

Један турски батаљон беше с једне, а други батаљон с друге стране пута. Исто тако беху распоређене и две турске батерије. Све то беше укопано и вешто заклоњено да се нико жив није видео с оне стране међутим чим неко од наших подигне главу оспе се ватра с турске стране.

Турци су посматрали наше покрете са појединих дрвета, кућа и са торња једне цркве у селу *Чекркси*. Ми смо то наслућивали и капетан Александар Срб гађао је из топа тај тороњ и погодио га. Наши официри су посматрали Турке са узвишених кровова. У селу је био целог првог дана принц Ђорђе и посматрао је дејство наших батерија: врло често је захтевао да се гађа бризантним, разорним гранатама.

Кад смо стигли у село *Новак*, напунисмо дворишта и очекивамо шта ће даље бити. Наш први батаљон је у стрељачком низу газио бару и војници ухваћени за руке приближаваху се обали реке, која је испред села око 800 метра. Кад стигоше до обале полегоше уз њу, јер се даље није могло. За све време Турци су их гађали и топовима и митраљезима али не тако јако. Ми смо се већ почели надати да ће први батаљон још прећи.

Било је већ четири сата по подне. Дакле још 1–2 часа па ће се преживети и први дан.

Еаш у то доба дође један капетан из 8. пука, за кога рекоше да нам је нов командант батаљона. Звао се Драгољуб Вуковић. Официри из нашег батаљона окупише се око њега и руковаху се с њим. Интересантно примање батаљона у сред борбе! Нек буде са срећом! Да видимо и те новајлије.

Један коњички капетан из штаба Кнез Арсена дође у село и рече команданту батаљона, да га је послао Кнез да извести команданта о немогућности преласка реке, јер је дубина велика те ће се војници подавити. Беше нам мило што се краљев брат брине о нама:

У село долазе и одлазе ордонанси. Како који прође поред нас ми га питамо шта има ново. Сваки долазак ордонанса штреће нас. Један ордонанс дође с наређењем, да 3 и 4 батаљон остану у селу, пошто они неће прелазити мостове.

Добро је да бар мало одахнемо. Врло се неки развијоше по селу да потраже неку кокошку или ако буде буре с вином. Од сељака нигде живе душе у селу.

Официри се искупили у једном разваљеном дућану на раскршћу и грејаху се око ватре. И они јеђаху неку ћурку, коју је неко од њих понео.

Мрак паде. Ми се сабисмо у једну сеоску кућу, где од дима у мало не поспапасмо. Па ипак нам је ту било много боље него онима из првог батаљон, што су лежали у води до појаса пушкарајући се целу ноћ са Турцима. У ноћ нас изведоше да ископамо шанчеве на ивици села. Целе ноћи се око ватре препричавало шта је било и шта ће још бити. Тако седећи многи и заспаше, неколицина се скљокаше и изгоре им шињел од ватре. Али шта све то мари према ономе што се претрпело.

Ноћ је била мирна. С времена на време одјекне пуцањ пушке у селу. То су топџије, хватају кокошке; они увек имају шта и да поједу и да попију. Преко целе ноћи чуло се грактање ждралова што нам се никако није свиђало. Некако је страшно и тужно одјекивала њихова граја. Киша је непрекидно падала. У близини наше куће била је порушена црква, капела и гробље. Кога ли ће донети и закопати у њега? Како је ништаван човек у овом хаосу и мору од смрти. У полусну сам целе ноћи превиђао мртвачки костур са косом, где иде од куће до куће и бира своје жртве. Сваки кога се он дотакнуо, морао му је сутра доћи у то страшно гробље.

Освану и 5 новембар. Ко би се надао да ће тај дан за нас бити страшнији од оне ужасне ноћи на Младом Нагоричину.

Ујутру се повукоше у село и наши водови с предстраже. Шта су нам требале толике предстраже кад ни Турци нису могли прећи реку нигде на другом месту до преко мостова, који је чувао први и други батаљон?!

Синоћ се било чуло да су два батаљона прешли мостове. Јутрос опет чусмо да ни један једини војник није се могао пребацити. Обузе нас нека зла слутња. Ред је на нас, да ми први ударимо на мостове. Али то је немогуће! На самом изласку друма из реке, веле да је бетонизовано утврђење које није ни окрњено нашом артиљеријом. Турци су се укопали више од метра у земљу и ништа им се не може. Изгубисмо веру у наше топије. И они су се сами бринули шта ће и како ће. Да не буде ово друга Плевна и да се рат не отегне још 2–3 месеца? Дотле могу доћи још и појачања Турцима. Та се вест убрзо прочула и одржавала са упорно. Кад се расвануло добро, видео се дим од воза који дође у Битољ. У току пре подне два три су воза прошла на

домак наше градске артиљерије, која им ништа није могла. Шта ће то бити? Што не долазе Грци?

Десно у даљини чула се топовска грмљава, али ређе него јуче. Ништа не разумем око себе.

Око 8 часова ујутру (5 нов.) дође у село мајор Тодор Павловић и добаци нам иронично: „Ништа од вас седмаци. Девети пук још синоћ прешао реку“.

Ово нас јако пецну и чисто нас наљути. Пробуди се у нама некаква сујета и суревњивост. Зар ми не вредимо колико и 9. пук? Што не нареде да прелазимо па макар сви изгинули мислио је сваки од нас.

Одмах некако затим позваше нашег команданта батаљона и команданта 4. батаљона, капетана Влад. Живанчевића. Не прође дуго а наш се командант врати. Беше забринут. Одмах је позвао командире чета. Два командира беху већ ту око њега, али им он ништа не рече док и остали не дођоше. Видимо ми да нам се кува нешто. Кад дођоше и остала два командира, командант отпоче:

— Господо, командант дивизије наредио је, да седми пук пошто-пото заузме данас село *Чекрикци* без обзира на жртве. Командант пука је одредио трећи батаљон, да први прелази преко мостова.

— Која ли ће чета прво загази, по мислимо а ноге нам се готово одсекоше. Није шала наићи на мостове. Ту је првој чети сигурна смрт.

— Прелаз ће се извршити овим редом, продужи командант, а сви га командири погледаше. Прво ће поћи четврта чета; затим трећа, па друга и напоследку прва чета. За нашим батаљоном поћи ће четврти батаљон Артиљерија, ми траџези, први и други батаљон потпомагаће нас својом ватром.

— Још је добро, помислих у себи, ми смо трећи по реду, а трећа и четврта чета имају да запуше мостове и ровове пред Турцима.

— Прелаз ће се извршити овако, наставља командант, прво ће поћи ред од пет војника; за њим на 100 корака кренуће се други ред, и тако редом пет по пет.

У воду има око 50 војника, рачуна сваки за себе, по пет, то значи десет реди; они су на сто корака одстојања; према томе вод ће бити у дужини око 1000 метара. Чета око 4 километра. Две чете 8 километра. То је таман толико, да они први већ пређу, кад ми будемо наилазили. А ако они изгину шта ће онда бити? помислих и збуних се мало, јер у памети већ преставих како ћемо и ми ускакати у турске ровове и како ћемо се гушати са Турцима „на бајонет“. Па шта ће бити ако ми пређемо а Турци поруше мостове иза нас те нити ћемо ми моћи одступити нити ће ови иза нас стићи у помоћ? Напоследку, нек буде шта буде, помислих и почех понова слушаги шта наређује командант.

— Зауостављања не сме бити. Сваки који буде застао биће убијен од позадњих редова. Према томе, господо командири, издајте такву заповест. Пуцања такође не сме и не може бити. На извршење! заврши командант.

Командири поздравеше и одоше својим четама.

— Од куд овај ред „однатраг“, рећи ће неко од њих.

— Ништа с тим, додаде други, само би тај исти ред требао да буде и при предлогу за одликовање оних који остану живи.

— Здраво! Здраво! рекоше један другом и разиђоше се својим четама.

Четврта чета беше на сеоском путу а трећа чета у једном дворишту. Интересовало ме је како ће командири издати заповест војницима.

Командир 4 чете, капетан II. кл. Борисав Ристић приђе одважно својој чети и рече им енергично:

— Војници! Ми смо добили наређење да први пређемо преко мостова за нама ће трећа и остале чете из батаљона. Ми треба да се поносимо, што ћемо први прећи мостове. Чете ће прелазити у редовима пет по пет на остојању око 100 корака. Прво ће поћи наредник Миливоје Стојановића за њим 1. вод, за њим 2, 3 и 4 вод. Зауостављања не сме бити и ако који ред стане, позадњи ред је дужан да пуца на њега. Први ред напред!

Наредник Миливоје — један од најинтелигентнијих и најхрабријих наредника изиђе и са њим још четири редова. Прво се прекрстише па пођоше. Били су бледи и достојанствени. Ми их прежалисмо, јер они иду први у сигурну смрт.

Сам командир Ристић уређиваше ред по ред и упућиваше их један за другим на потребном одстојању. На зачељу 1 вода пође резервни потпоручник Дебељаквић. На Нагоричину није се одликовао, али је сад врло храбро ишао напред.

Сви официри беху се искупили пред старом порушеном бакалницом на раскрсници и испраћиваху ред по ред. Сваки ред им викне: Збогом! а официри им срдачно после „Срећан пут!“ Дрљив тренутак.

Кад се крену и последњи ред четврте чете, са њим пође и командир Бора Ристић, без шињела и без сабље; само са револвером у руци.

— Нека одмах пође и трећа чета, а сад Збогом! рече капетан Бора и пође.

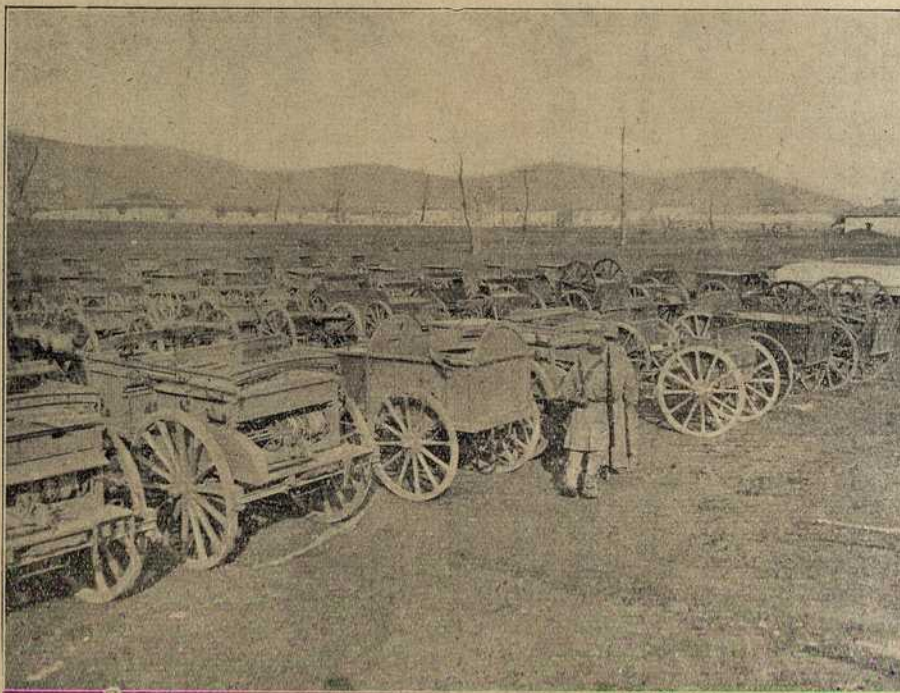
— Срећан пут! викнуше официри и ми, и мал неки не заплакаше.

Сви су се некако праштали као да се никад више неће видети. Гранате већ почеше падати, по нека до лета и до нас па и преко нас. Командир треће чете, капетан I кл. Светомир Ђукић већ издаваше заповест својој чети. Он се усиљавао да буде весело, али се примећавало и на његовом лицу бледило.

— Војници, ми ћемо поћи за четвртом четом. Ово је последња битка и покажимо се јунаци. Кома је суђено да остане жив, ништа му не могу турске гранате Јел' тако?

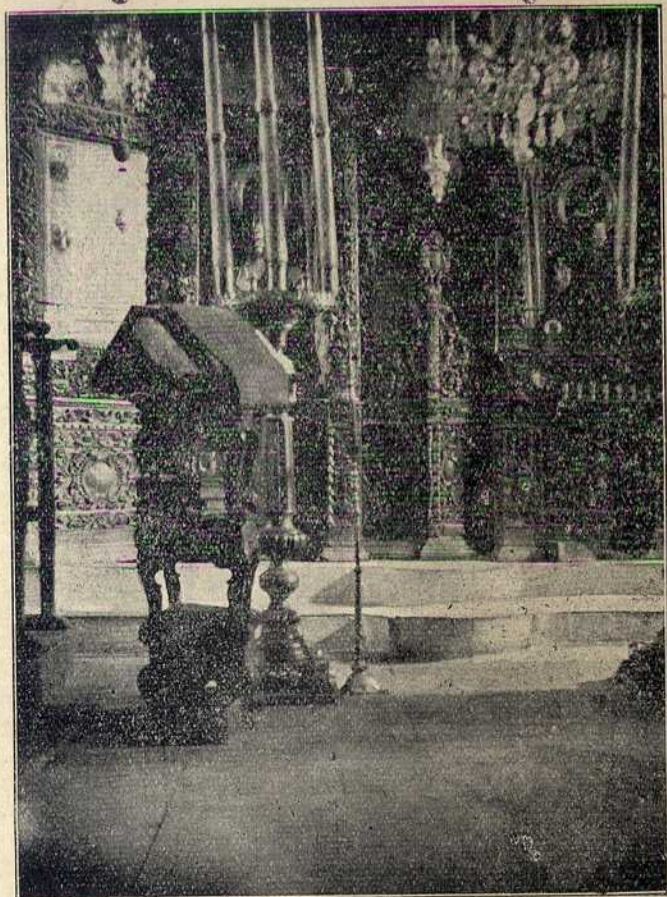
— Тако је, одговорише војници слободно и намештаху капе као да ће на парадни марш.

Из битке

Српски ратни пљен на Битољу: заплењени турски топови и каре.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Уметнички олтар цркве Св. Спаса у Скопљу

Скопље је било престони град Душана Силног и главно место Србије онда када је Србија била највећа, најснажнија, војнички најјача, најсталоженија и културно на највишем ступњу. Варварство турско уништило је све споменике, који су обележавали ту славну епоху у великој прошлости нашега народа. Отуда данас у Скопљу немам ни трагова од монументалних палата и Божјих храмова, којима је Скопље било украшено за време Душана Силног. Од величанственог храма у коме се Душан крунисао није било до скоро ни трага. Могуће је, да ће му се ускоро откопавањем траг наћи. Притиснути од Турака Срби су своје храмове морали тако подизати, да ни мало не падају у очи. Такав је и саборни српски храм Св. Спаса у Скопљу. И он је као у подруму. Али када га нису смели подизати у вис Срби су га унутра украсили скупоценим иконостасом. Сматра се да је иконостас цркве Св. Спаса који представља наша горња слика по уметничком своме дрворезу ремек дело велике вредности и да је у опште најлепши иконостас у српским црквама.

Краљ Никола српској војсци

— Честитка за освојење Једрена —

Краљ Никола поводом славних подвига српске војске приликом заузећа Једрена честитао је Краљу Петру овим телеграмом:

Слава, којом се српски соколи овјенчаше под знамена царских Једрена, обасјава лице цјелокупног нашег народа и величанствено утврђује подвиге твоје сјајне и красне војске.

Честитам ти из дна душе овај за Српство свијетли дан.

Никола.

Пешадијски мајор Милорад Љ. Митровић

КОМАНДАНТ ДЕСНОГ ОДРЕДА ПОД СКАДРОМ.

Мајор Митровић је из реда најбољих наших млађих официра, који су у овоме рату играли врло видну улогу и оправдали леп глас, који су уживали раније. Објава мобилизације мајора Милорада затекла је у Паризу, одакле је одмах потекао у Отаџбину. Поверена му је команда над првим батаљоном петог пешадијског пука другог позива, са којим је већ 5. октобра прешао границу на Сикирачи.

Са својим батаљоном учествовао је у борби на Приштини, а 9. октобра упућен је с батаљоном да заузме Митровицу и Вучитрн. Ове лепе косовске градове он је за један дан ослободио. По том је учествовао и решио битку на Ђаковици, Мијету и Љешу и први са одличним му командантом 5 пука II позива потпуковником Милованом Плазином, побо заставу на Српском Јадранском мору. Добивши под команду батаљон ипо отишао је као претходница Албанском одреду и заузео: Маћи, Ишим, и Кроју, одакле је враћен за команданта на Мијету и добио управу над 2 и по батаљона.

Јануара 22. кренуо је са својим одредом и већ 24. заузео бушатске, а 25. мелгушке висове, а 26 и 27. учествовао у крвавој борби на Бабуни. Сви ти висови су веома важни фактори под Скадром.

Мајор Митровић је обреновчанин. Гимназију је свршио у Београду. У Војну Академију ступио је 2. августа 1896. године са двадесет шестом класом, која је дала читав низ одличних официра. Као одличан офицер свршио је и виши курс са врло добрим успехом. Беспрекоран офицер у миру показао се и као неустрашим ратник и искусан војсковођа, те је доживео ту част, да му се као младом мајору повери команда над читавим десним одредом под Скадром.

Наши заслужни пријатељи

Франђишек Ховорка

У словенскоме свету блиста ово име као алем камен у круни словенске политичке и културне узајамности. Јужни Словени исто тако као и Руси и Пољаци знају добро колико труда, колико пожртвовања улаже симпатични брат Чех Франђишек Ховорка, угледан прашки новинар и књијар, у стварању зграде опште словенске узајамности, и нарочито у поправљању односа између Пољака и Руса. Нама Србима Франђишек Ховорка драг је и осведочени пријатељ од његове најраније младости а сад, у његовим старим данима, показао је младићску жилавост у покличу чешкоме народу за помоћ Србима у овом херојскоме рату. Српске болнице и друштва која су руковала тим болницама знају колико нас је Франђишек Ховорка задужио. Коло Српских Сестара записаће златним словима ово светло чешко име, а ми Срби сећаћемо га се вазда са вечном благодарношћу.

Какав је српски војник

Љубав према официру

Цео дан су маршовали по највећој киши, која их је непрестано пратила. Ишло се по непроходним кршевима и пустим пољима лагано и опрезно, јер су свакога часа могли наићи на непријатеља.

Мрак је лагано почео да обавија земљу и командант нареди да се трупе задрже у једној ливади, крај реке, да се ту преноћи, јер се по мраку није ни могло ни смело напред по непознатом крају. Ливада је била права пиштољина. Војницима су ноге до чланака пропадале у глиб.

Поче и хладан ветар да дува. И војници и официри мокри до коже, а киша непрестано лије. Све живо дрхти и цепти. Ветар шаторе оборио. С тешком муком су наложили неколико ватри око којих су се окупили и официри и војници. Ту их је невоља све изједначила. Да би се муке заборавиле падају доскочице као варнице са свих страна. Смеј се ори по целом логору и ако се у ратницима и душа смрзла под студеним ветром.

Један резервни официр, угледан београдски профе-

сор, истина син старог ратника, али сам разњежен, цептао је крај ватре покисао као миш.

То су приметили војници његове чете. После једног сата приђе му један од војника и предавајући му два сува шињела простодушном рече:

— Господине поручниче, ми сељаци смо навикли на овај кијамет. Нама ништа ово нахудити неће, али ти ово не можеш издржати. А ми те морамо чувати, јер ти си нам сада и отац и мајка, па смо ти ево осушили наша два шињела један простри, да не легнеш у блато, а другим се покри. Теби ће бити поможено, а нама је добро и овако, када друге није, сељак је навикао да подноси сваке муке, он се у њима очеличио.

Док је војник ово говорио из очију поручника д-ра М. Ј. навреше сузе. Он би за та два шињела дао хиљаде, јер то је био спас за њега, дирала га је љубав његових војника, али понуду њихову није смео да прими.

Он официр хтео је бити достојан оних, које он води. Пријатељски, искрено је стегао руку племенитом војнику, који је те ноћи с још једним другом био готов да жртвује свој живот, само да спасе — официра, заблагодарио им је на томе доказу љубави и поштовања, па им је сам обукао шињеле и посадио их је уз себе крај ватре.

Киша је лила целу боговетну ноћ, поручник д-р М. Ј. са војницима није тренуо. Преседео је целу ноћ крај огња, загрејан више љубављу војника но ватром,

Саучешће према противнику.

Сва већа места у новоослобођеним крајевима пуна су бедне, голе и босе, гладне и жедне турске сиротиње. Хранитељи и бранитељи им пошли уз војску царевину да бране, а жене, старци и деца остали без заштите и они од страх пред непријатељем оставише своје домове и све у њима, па побегоше у вароши верујући, да ће онде пре наћи заштите. Али како су пошли без ичеге из чега у варошима их је брзо стигао највећи непријатељ — глад, а то је непријатељ са којим се најтеже бори. Гоњениглаву приморани су да кору хлеба просе. И отуда у новоослобођеним варошима човек не може да прође улицама, а да му не досади турска сиротиња молбама да им што удели, да се могу исхранити.

Један официр ми износи једну оваку слику из Кавадараца:

Кавадарци пуно турске сиротиње, која умире од глади. На једној углу сео један српски војник, прост редов, на један камен, у крило узео два мушкарчића Турчета, једно на једно друго на друго колено, обема их рукама загрлио, у једној каци држи тајин, у другој тесак; тесак реже тајин, први залог даје једном, други другом Турчету, а трећи узима себи. Ја стадох у прикрајак и срце ме заболело, што нисам имао при руци фотографски апарат, да снимим ову величанствену слику љубави српског војника према деци победеног непријатеља и његовом саучешћу према несрећи њиховој.

Српски је војник, велики као јунак, али је он ненадмашан и у својој племенитости, којом изобилује чак и према непријатељу.

Наше војсковође

Генерал Вожа Јанковић

командант треће српске армије

Седи стари ратник генерал Јанковић доживео је највећу част, која је Србину могла у део пасти, да он освети Косовску погибију, ослободи Косово и српски стег поносно побode на обалама плавог нашег Јадрана.

Задатак, који је његовој армији дат био је озбиљан и испуњен великим тешкоћама, а што је та деликатна дужност поверена баш њему доказ је, колико је у српској војсци цењена спрема и енергија старог же-

нерала. Поверење њему поклоњено ђенерал Јанковић је сјајно оправдао и поверени му задатак, не гледајући на тешкоће на које је наилазио на свакоме кораку, извршио је идеално, како се само пожелети могло, те је имену своје створио ореол и постао личност, која ће се на сва времена с хвалом и признањем помињати у српском народу и његовој историји.

Ђенерал Јанковић је београдско дете и српска престоница се може подичити што је њено чело осветило и ослободило Косово. Рођен је на Св. Николу, 6. децембра 1849. године. У Београду је свршио основну школу, гимназију и Артиљеријску Школу, из које је после пет година школовања 20 септембра 1874. године изашао као други у рангу од 20 другова у чину инжењерског потпоручника са класом, која је српској војсци дала одличне офицере: ђенерала Соларовића, пуковнике Свет. Нешића, Свет. Станковића, Вукомана Арачића, Димку Николића, Илију Ђирића, Милана Андрејевића, пок. Влајка Николића, пок. Ј. Ф. Ковачевића и др.

Први српско—турски рат 1876. затекао га је, на положају шефа штаба и ађутанта Ђуприске бригаде прве класе. Колико су његове војничке способности цењене доказ је, што му је као младом потпоручнику, који је тек изашао из школе поверена команда над овом бригадом чим су непријатељства почела. Учествовао је у бојевима на Мрамору, на Змијиној Глави, на Тешици, на Прђиловици, код Алексинца и на Рајевачком Вису код Шиљеговца. Поклоњено му поверење потпуно је оправдао, те је за заслуге и показану храброст одликован златном медаљом за храброст и Таковским Крстом на грудима с мачевима и црногорском сребрном медаљом за храброст.

У другом српско — турском рату учествовао је као поручник и ађутант команданта Ђуприске бригаде прве класе моравске дивизије моравског кора у бојевима око Ниша, на Крчмарском вису и на Самокову.

У српско—бугарском рату учествовао је као помоћник начелника штаба нишавске војске у борбама на Драгоману, Сливници и око Пирота и добио је Таковски Крст четвртог степена с мачевима, сребрну медаљу за ревносну службу и медаљу за војничке врлине.

После бугарског рата Јанковић је унапређен за мајора и био је: начелник ђенералштаба моравске дивизије; шеф ђенералштабног одсека министарства војног и уредник „Ратника“, командант пука, начелник оперативног одељења ђенералштаба начелник опште војног одељења и уредник „Службеног Војног Листа“, командант тимочке дивизије и начелник штаба активне команде.

Крајем априла 1901. постао је министар војни, али је на томе положају остао само непуна три месеца.

У марту 1902. унапређен је за ђенерала и добио је команду над моравском дивизијом, на коме је положају пензионисан 24. августа 1903.

И кад је отишао у заслужени мир ђенерал Божа није седео скрштених руку но се сав бацио на рад око народног просвећивања и освешћивања. Као председник средишњег одбора Народне Одбране и као један од највреднијих чланова тог одбора он је неуморно радио на извршивању задатка Одбране, што значи на остварењу идеала српског народа, које ја сада српска војска у свом победоносном полету за неколико дана од сна претворила у јаву.

За заслуге своје ђенерал Јанковић одликован је многим орденима нашим и страним: лентом Таковског крста, звездом Данила I, Белог Орла, Милоша Великог и Карађорђевог Звездом четвртог степена, бугарским орденом Св. Александра, почасном легијом и орденом Франца Јосифа.

Ђенерал Јанковић вазда је уживао глас изврсног војсковође, пуног ревности и способности. Тај глас стекао је својим учешћем и својим успесима у четири наша досадашња рата, чија ће историја ђенералу Божи дати достојно место

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН I. КЛАСЕ

† Светозар — Тоза Миљковић

КОМАНДИР ЧЕТВРТЕ ПОГРАНИЧНЕ ЧЕТЕ ЈУНАЧКИ ПАО 6. ОКТОБРА ПРИ ПРЕЛАСКУ ГРАНИЦЕ

Капетана Миљковића, као и Рацића, затекла је објава рата као командира пограничне чете са којом је са мало жртава заузео тврду турску караулу код Св. Илије Честилинског, три сата од Врање. При јуришу на на ову најтврђу турску караулу Нишлија Тоza био је на челу својих неустрашимих граничара и ту га једно непријатељско тана удари по сред чела и на месту га убије. Његови војници су његов живот како ваља заминули. Мртво тело јунака пренето је у Ниш и тамо с великим почастима погребено.

Слава јунаку!

Српске жртве за слободу Бугарске.

— Уз слике на 184. и 185. страни. —

Српски народ принео је овога пута знатне жртве у крви и новцу за довршење ослобођења Бугара, али су Срби подносили жртве и оном приликом, када су руска и румунска војска поведе ослободилачку војну, прегазиле Дунав и пошле да ослободе Бугаре и створе данашњу Бугарску. Жртве што их је наш народ и тада вољно принео за слободу братске Бугарске за нас су свете и ми сматрамо, да је данас моменат, да се оне истакну, да се зна, да ми нисмо заборавили, да је за слободу Бугарске проливано и драгоцене наше крви.

Међу првим жртвама, које су пале при ослобођењу Бугарске славно је пао на Каџићеву, код Рушчука, пред-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

водећи један јуриш, који је спасао ситуацију овог дана, руски ђенералштабни капетан *Јанко Војводић*, коме је благодарна руска војска у знак свога признања на месту славне погибије подигла достојно камено обележје, које ова наша слика представља, а које и данас тамо стоји и браћи Бугарима сведочи, да су ослобођени и српском крвљу.

Капетан Јанко је војничко дете, он је из породице, у којој су неколико векова сви чланови били само официри и то најбољи и најславнији што их је имала аустријска армада. Као дечко одведен је из родитељска дома из Госпића у Беч, где је у војничким заводима остао до свршене Војне Академије, у којој је био најбољи у својој класи. Тек што је произведен за официра пошао је у рат против Италије. И ако је као дечко отишао из родитељског дома и васпитаван у туђини под строгом војничком дисциплином у њему је увек тињала љубав према своме народу, која се разбуктала под мундиром аустријског потпоручника. После рата свршио је и вишу ратну школу у Бечу као први међу најбољима и тврдо одлучен да својом спремом послужи своме народу, да оставку на службу у аустријској војсци, у којој му је предстојала сјајна каријера, колико по личним особинама, школовању и спреми, толико и по породичној традицији. У време када су му ујаци аустријски фелдцајсмјстори барони Филиповићи били најрадије виђене војсковође у бечком двору, млади Војводић напушта Аустрију и аустријску војску и прелази у Србију. Овде га је дочекао раширених руку блиски еродник пуковник Орешковић, који је тада већ заузимао угледан положај у Србији. Како је у то време Србија оскудевала у тако високо школованим официрима, Јанко је одмах, 1868. примљен за српског официра са чином првог ђенералштабног потпоручника српске војске. Ранг је добио на челу шесте класе Артилериске Школе, из које су војвода Путник и ђенерали Луковић Магдаленић, Срећковић, Јеврем Велимировић, Кока Миловановић Прпорчеговић и др. Но није му било суђено, да се дуго задржи у српској војсци, за љубав које је оставио породицу, презрео традиције и напустио осигурану сјајну каријеру. Прилике после мученичке смрти Књаза Махаша биле су такве, да је идеалном Јанку пала мора на срце. Тешка срца напушта српску војску али не да се врати у аустријску, но да своје идеале покуша остварити у мајци Русији. Упутио се право у Петроград Његове школске сведоче биле су такве да је одмах примљен у руску војску и ако су у то време врло нерадо тамо у војску примани странци. Задржан је у петроградском гарнизону, у коме је у највишим круговима био радо приман можда једини од странаца. И ако је у Бечу свршио највише војничке школе њему није било тешко да понова уђе у школу, а већ књигу није испуштао никако из руку. Он је успео да га приме у Николајевску ђенералштабну академију, што је онда за странца много значило. Свршио ју је с одличним успехом и као поручник преведен је у руски ђенералштаб. Руско-турски рат за ослобођење Бугарске затекао га је у чину ђенералштабног капетана и као такав био је шеф штаба код фелдмаршал-лајтнанта барона Дризга. У једном критичном тренутку приликом заузећа једнога моста код Кацилева, у близини Рущука, 24. августа 1877. године, капетан Јанко да спасе ситуацију морао се ставити на чело трупа при јуришу, који је благодарни његовој храбрости и енергији потпуно успео, али који је капетан Јанко платио главом; једна турска граната га је разнела.

Јуначку смрт његову Руси су искрено ожалили. На месту где је пао подигли су му споменик, чију слику овде доносимо, а његов командант барон Дризг испраћајући брату Јанкову, доцнијем управнику Херцеговине Јакову, његова ратна одликовања и сабљу, слави Јанка као јунака, чији ће се херојски подвиг славити у руској војсци докле ове траје.

Нека је слава капетану Јанку, који у служби својих словенских идеала, проли крв своју и положи живот свој за слободу братске Бугарске!

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН I. КЛАСЕ

† **Никодим Раџић**

ЈУНАЧКИ ПАО 5. ОКТОБРА У ВОРБИ НА ЛИСИЦИ

Нашим читаоцима из садржине описа борбе на Лисици познато је јуначко држање капетана Никодима, чију смо славну смрт тамо описали. Капетан Раџић био је школеки официр, кога су красиле многе лепе особине. Пао је као јунак за част и величину свје Отаџбине, која никад не може заборавити јунаке, који смело иду у смрт за њену славу. Слава капетану Раџићу!

Наши заслужни јавни радници

Проф. Жив. О. Дачић

Име Живојина Дачића на далеко је познато по целом нашем народу, без обзира на државне границе. Дуг низ година тај скромни али неуморни наш јавни радник дела на пољу народног просвећивања највирих слојева народних маса. Он је стизао на све стране да живом речи ободри, осоколи и добру упута наш неукни народ. Свесан својих обавеза што их као интеллигентан син народа има према своме народу он се свом својом добром вољом и обиљем знања и искуства трудио писаном и живом речи, да народу помогне, да га просвети, привредно и културно подигне и припреми га за ове велике дане, који су и последњег Србина ослободили турскога ропства. Ако ико Дачић с поносом и личним задовољством може се осврнути на свој трудни рад, који је уродио обиљем плодом, Украшћујући странице ове историје наших ратних успеха ликом овог неуморног јавног радника, који је у миру служио примером речју, а у рату делом, ми се само одужујемо својој српској дужности, одајући дужну част човеку, чији ће се благотворни рад тек показати у својој правој вредности.

Наше жртве за слободу Бугарске

ЦАРСКО-РУСКИ ФЕДЕРАЛШТАБНИ КАПЕТАН

† Јанко Војводић

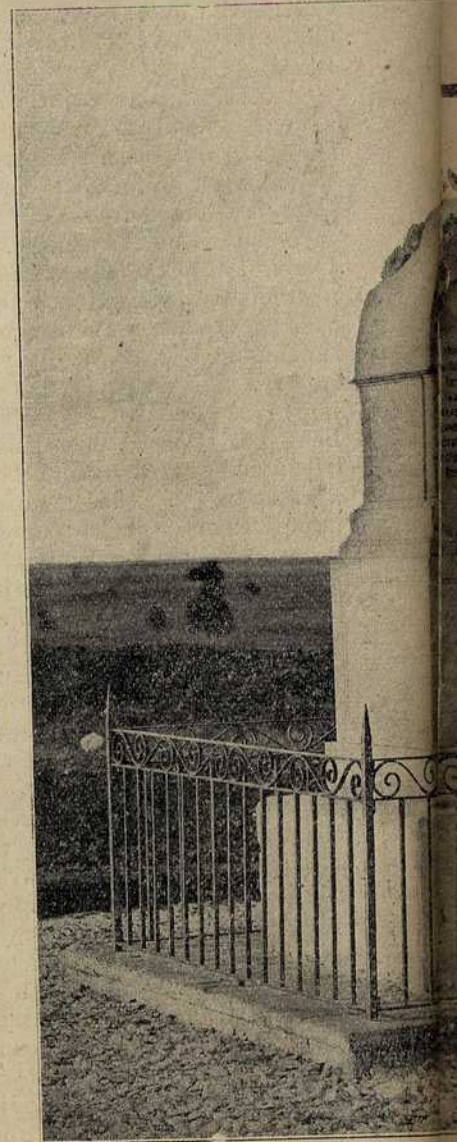
Славно пао при ослобођењу Бугарске 24 августа 1877.

Из Нове Србије

Скопље: на пазару

РУСКА ЗАХВАЛНОСТ

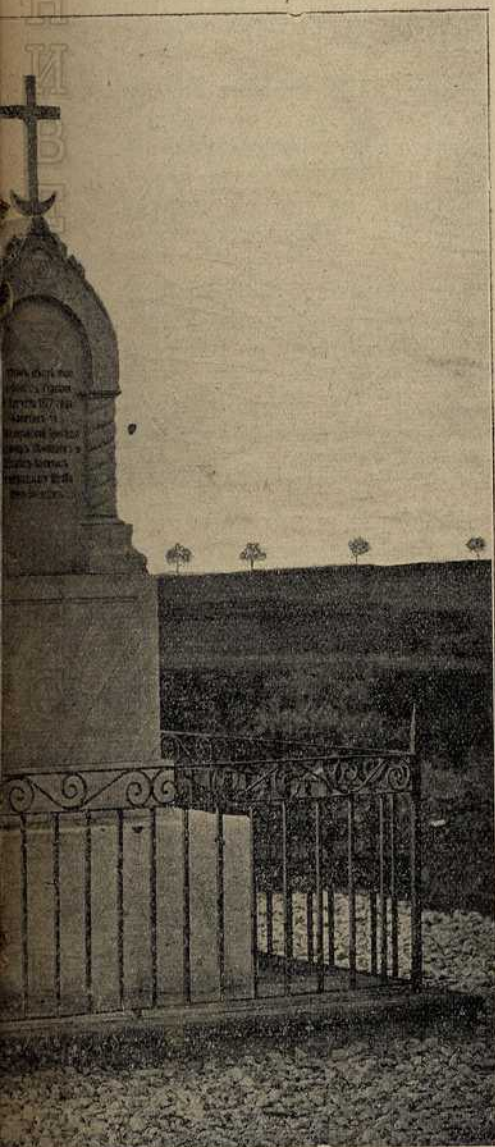
Споменик што га је царска руска армија подигла у знак захвалности за ослобођење Бугарске
Федералштабнога капетана Јанко Војводића

Скопље: главна улица

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Т СРПСКОМ ЈУНАКУ

ка подигла на месту славне погибљије свога
Војводића, палог за слободу Бугарске

ове Србије

с погледом на Душанов град

Наши заслужни јавни радници

НАЖРЕВНОСИЛИ РАДНИК НА НАРОДНОМ ПРОСВЕЂИВАЊУ

Професор Жив. О. Дачић

који је у овом рату учествовао са трећом армијом

Из Нове Србије

Ђевђелија: главна улица

Језеро суза

— Црногорска народна приповетка. —

Када је Бог непослушне ангеле удалио из раја, што су му одрекли послушност, Господ позва преда се око свога престола, све небесне становнике, и сваког појединог упита:

— Реци ми, дете, шта ти желиш?

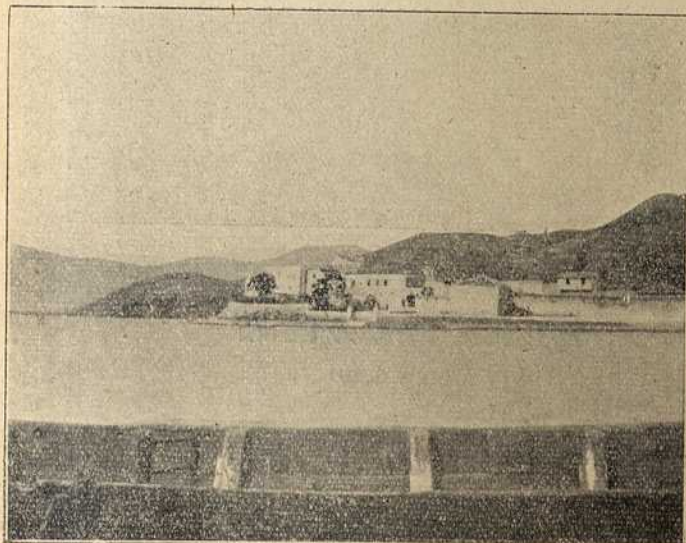
И тада су сви, сем једне једине душе, одговорили:

— Што нам Ти господе даш све је добро. Нека је слава имену и делу твоме.

Једина, која није узела учешћа у томе славопеву била је раскошна нимфа Виља. Богат венац златних власи јој је окружавао цветајуће лице, а њене дубоке, тамно-плаве очи су гореле огњем вечне младости. Између свих тих серафимских прилика она је једина у себи сједињавала Божје и земаљске красоте.

— Само једно желим — приговори она лаким осмехом на лицу, које би очарало сваког другог осем Бога — Желела би другачије власи и очи. Силни Боже, који си тако милоставан, дај мојим очима боју тамне ноћи, снаге и срчаности.

— Заблудела душо, земаљска кокето — прекину је Господ и окрену своје лице од нимфе, а страшне губе покрише њено глатко чело.

На Скадарском језеру: Острво Лесандра

Тада је из модрих очију несрећне Виље потекао поток суза, који више није усахнуо. У току хиљаде и хиљаде лета лио је поток из њених очију, текао доле на земљу и од тих суза се створило — Скадарско језеро.

И кроз сва времена у ноћи, када тајне приказе сну ју своје сплетке, виђала се како се вуче крај језера једна у бело женска прилика. Најкуражнији су причали како су је лепо видели у црној ноћи као у сред дана, како силно плаче, а ток суза, које су јој непрестано лиле из очију, био је тако силан као извор из гореве стене.

Некада, једнога краснога дана, када је сунце са својим златним зракама весело сјајало, спустио се добри Господ на земљу. Када му је поглед пао на Скадарско језеро, био је чисто очаран од јасног плаветнида његове воде.

— О, погледајте тај чаролијски красан кут земље, какав до сада не видох, закликтао је и Бог.

— О, Господе, зар си заборавио убогу Виљку, коју си у свом праведном гњеву казнио за њену дрску нескромност? примети највећи достојанственик небесне дружине.

— Сећам се сада — рече Бог а болни израз му се огледао на лицу — Сирота мала Виља. Врже је одмах повои!

За мало Виља је стајала пред Богом. Њени очи су биле претворене у два студенца суза.

— Сирота мала кокета — рече Бог, с осмехом пуним саучешћа — скупо си платила своју кривицу. Враћам ти вид. Но, а сада погледај доле на земљу. Шта видиш тамо?

— Видим велико језеро окружено високим горама. Две реке се изливају у језеро брегови су пуни златнога стада, зрела житва класја и румених кукурузних клипова. Као роса чиста, као кристал прозирна је плава вода у језеру, а златно класје се љуљуска на тихом ветрићу. Господе, најрадије би све своје дане, целу вечност провела у сред те красоте!

— Онда чуј, Виља! Плава и златна боја тамо доле је иста сна, коју си ти у своје време одбацила. Учи се из тога и никад не заборави, да је све, што је Бог створио, красно и свето!

Виља, којој столетна жалост и сузе ништа нису одузеле од њене лепоте, понизно се приклонила пред Богом, а није изустила ни речице, јер се бојала да не рекне више но што треба.

— И сада — продужи Господ — и нехотице ти се испуњавају твоје жеље. Дарујем ти Скадарско језеро, поћи у своју нову Домовину. Његове красоте те уверавају не само о твојој красоти но ће те сваког тренутка опомињати на Божју свемогућност.

На Скадарском језеру: Острво Врањина

И Виља се дубоко повлони пред Господом и латано се спусти на земљу. Бог и сва небесна дружина за њом су гледали све дотле, док се није изгубила у валима Скадарског језера, које је тако плаво, као њене очи...

Скадарско Језеро

— Уз наше слике —

Скадарско је језеро дуго 10 а широко 3 сата: има 120 миља у обиму, а хвата простор од 373³ кв. клм. од којих је Турцима припадало 165 а Црној Гори 208 кв. клм. Језеро је пловно и за пароброде. Вода му је слатка као и речна, и народ верује, да кроз ово језеро протиче река Морача, која слази из Црне Горе те у шест рукаваца (Каратуна, Морача, Куриоштица, Шестаоница, Брестић и Бистрица) утиче у језеро. Протиче кроз исто и као бојана избија на југу те одлази у море. Језеро је богато риболовом, и рибе се многе (саранге — укљеве) носе у Србију, Италију и Аустрију. Добре су и пастрмке, које достижу доста велику тежину, а лове се највише на ушћу Мораче. У годинама кад има лова само при једном ловљењу ухвати се по 2000 и 3000 ока рибе. У језеру има доста острвчића, која народ зове *Горице*, од којих је највећа Врањина. На једној страни овог острва налази се село, а с друге

стране манастир истог имена. На слици се види како Краљева јахта „Нептун“ пара глатку површину мирног Скадарског Језера, под Врањиним, а у идућем броју донећемо слику оне стране острва на којој се види црква и зграда манастира Врањине.

Друга наша слика, снимљена из чамца са самога језера, приказује мало острво Лесендру, које је некад било тврдо турско утврђење, а сада је барутана. Острво је врло мало — неколико десетина квадратних метара — и све је покривено зградама, као што и слика показује. На једној од Горица подигла је 1440. год. Госпођа Јела, ћер Кнеза Лазара, цркву, те се натпис и до данас сачувао. По народном предању ово језеро није увек постојало, или бар није толико велико било. Стари људи чак причају да они памте кад је језеро било мање а кад су многе кише, језеро и данас приметно нарасте. На месту где је језеро, по народном причању, било је неколико вароши и народ тврди, као и код осталих језера, како се виде још куће и баште кад је вода бистра.

Пре неколико година уморен је од арнаутских зликоваца мученичком смрћу интелигентни српски свештеник и одушевљени наш јавни радник честита поп Михајло П. Катанић из Гиљана. Поп Михајла су зликовци сачекали на друму, када се враћао из нурије своме дому и на месту су га убили. Тело мученика пренето је у Гиљане и тамо свечано погребено, као што сведочи и ова слика. У сандуку се види мртав поп Михајло над сандуком му је код ногу нејаки синчић, који је већ поодрастао. Онај стари седи протојереј с камилавком на глави над дететом то је отац убијенога поп Михаила, коме крај сандука стоји и сестра Стана данашња српска учитељица у Гиљанима. На опелу је чиниодејствовало десет свештеника, а на погреб је дошао силан народ из околине. Српски свештеници из целог краја напустили су своје парохије и отишли у Скопље изјављујући, да се неће кући вратити док се не казне убице поп Михајлове. Па ипак нису ништа успели. Убице су остале некажњене у слободи. Како чујемо, убице нису узете на одговор ни сада, када је у Гиљанима заведена српска власт..

Из нове Србије

— Уз наше слике —

Из Скопља доносимо данас два лепа снимка. Један приказује главну скопљанску улицу, која има доста европски изглед, а у даљини се види узвишење на коме се подиже Душанов град. Улица је доста широка, поплочана, и с кућама европског изгледа. На улици се види један вод наше пешадије, који иде на своју стражарску дужност. Друга слика представља трг испред скопљанске главне војне станице. Турски чиновници, који су остали без плате, породице, чије су мушке главе побегле, и други потребити, а таквих је у ново ослобођеним крајевима сада врло много, изнели су своју сиротињу, намештај и друге ствари, на лазар и ту буд зашто продају само да се хлебом исхране. На слици се лепо види читава гомила сваковрсних ствари из кућног намештаја, које сада морају да мењају сајбију..

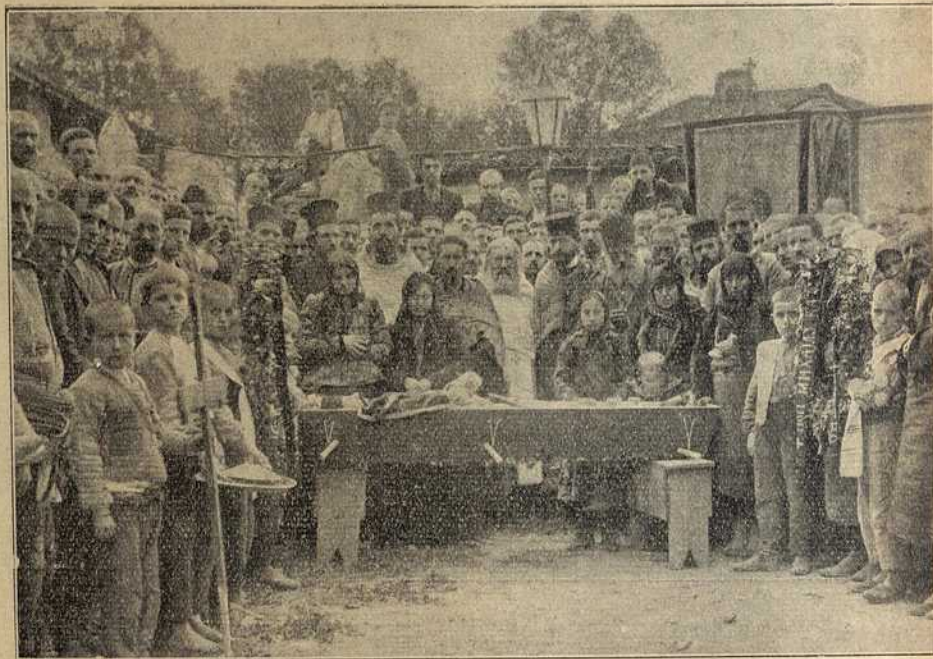
Ђевђелија је крајњи српски град на крајњем нашем југо-истоку. То је последња наша станица према Грчкој. У Ђевђелији су власти српске, и војне и грађанске, али тамо има поред већег српског одреда и грчке и

Наш ратни пљен

— Уз нашу слику —

Слика на 179. страни представља један део ратног пљена, што га је у оружју задобила наша војска после сјајне своје победе на Битољу, где је коначно уништена турска македонска војска, која је разбијена још на Куманову. Пошто је српска војска ушла у освојени Битољ и погонила Турце на буљке, прикупила је све топове, које су јој Турци оставили бегајући главом без обзира. Сви топови, а било је тешких градских, пољских, брдских и хаубица, и каре скупљени су у двориште једне касарне недалеко од самог Битоља, чије се крајње куће лепо виде на овој слици. Осем топова ту је заплећено много муниције, много пушака и огромна количина другог ратног материјала, који представља вредност од много милиона. Све је то пренето у наше државне магацине у старе границе, а ови турски топови, које се виде на овој слици већ одавно одлично дејствују у рукама наших личних тобџија против њихових дојучерашњих господара, против Турака опсађених у Скадру.

Свете Косовске жртве

Погреб српског мученика поп Михајла П. Катанића у Гиљанима

бугарске војске, те се по улицама Ђевђелијским среташу војници свих народа Балканског Савеза. Ђевђелија је напредно, богато и у сравању са другим турским паланкама лепо и чисто место, чувено са свога свиларства, које се у овом крају врло успешно гаји. Наша слика на 185. страни приказује главну улицу Ђевђелије, на којој се поред грађана, Срба и Турака, виде грчки евзони уз наше пешаке и болничаре.

Како Србин умире

— Дете као јунак. —

Било је то на Великом Бардањолту. Један турски митраљез је силно косио Црногорце и није им дао ока отворити. У једном критичном моменту један осамнајестогодишњи дечак, још право дете, чудом Божијим довуче се под сам митраљез и снажно га дограби. Турци га опазе када се већ обема рукама дохватио митраљеза и опале плогуном у њега. Мали јунак био је сав изрешетан, али је још успео да заједно с митраљезом скочи у провалије.

Црногорке на бојном пољу

Ко није дуже времена био у овој кршној земљи врло тешко му је представити живот Црногорке. Ако игде жене заслужују Шилерову похвалу: „Поштујте жене“, то заиста заслужују наше личне Црногорке, јер оне у истину плету небеске руже у живот својих мужева, своје браће. Из прошлог рата пружили су нам ондашњи писци неколико ванредних примера, како су Црногорци стекли симпатије у целој Европи. Уметници су се отимали, који ће што лепши венац оплести овој узор мајци, сетри и љуби. У овоме рату Црногорке су заслужиле, да се њима усхићавају песници, Бледа је слика све оно, што је о њима изнесено према ономе, што оне у истини јесу. Изнећемо овде неколико примера величине црногорске жене, неколико истинских догађаја из најскорије прошлости.

Кад је Црна Гора објавила Турској рат лане 26. септембра војска црногорска је била већ на граници. Највећи део црногорске војске под командом престолонаследника Данила налазио се у селу Фундини, на домаку турског утврђења Дечића. Неколико километара

Црногорке полазе на бојно поље

иза војске, у селима Сјеници, Медуну, Врбици и Дољанима видели су се читави одреди жена. Видећи то краљ, а знајући из прошлог рата, да је имао често пута доста муке, да Црногорке одбије из бојне линије, издао је строгу наредбу, да се женама никако не дозволи приступ к војсци.

Краљева наредба је одржавана до јуриша на Дечић, али чим је Дечић заузет, није било те силе, која је могла спречити Црногорке, да не притекну својој рањеној браћи у помоћ. Око пет стотина жена из Куча, Пипера и Бјелопавлића јурнуле су одмах по заузећу тврђаве за војском. После кратког времена видели сте, како мајка седи уз свог рањеног сина како сестра брату ране превиија! Али ни на једном лицу нисте видели уплашеност или сузе. Све је било ужарено неком дивном радосћу. Први успех је био постигнут.

Кад је краљ после заузећа тврђаве пошао пут Горе Какаричке да посети рањенике, наиђе на једну групу жена, које су носиле рањенике. Стари краљ је био дубоко потресан и заплакао је. Одмах је издао наредбу, да жене слободно смеју пратити војску. Ово је имало врло добрих последица, јер све рањенике с Дечића превезле су у Подгорицу Црногорке. Иначе, како је био велики број рањеника, а Црногорци нема-

ју уређених санитарних одељења, услед тога би морао знатан део бораца да напусти бојну линију, док се рањеници не превезу у Подгорицу.

После заузећа Тузија наиђе једна група жена из Куча близу моста на Цијевној на неког човека, који је гонио неколико коња. Очито је било, да је ово био пљен, и он је напустио борбену линију и пошао да свој пљен прода у Подгорици. Жене га упитају, откуда путује, али он им стане нејасно одговарати. То је било доста, да се увере о својој претпоставци. Одмах су га свезале и повеле ту „рђу“ свезана команданту одреда наследнику и предали овим речима: „Црногорци нису пошли да пљачкају но да браћу ослобађају испод турског јарма“. Показало се, да дотични није био Црногорац већ је дошао као добровољац у Црну Гору. Наследник је хтео жене одликовати, али су оне одбиле: „Не личи женама да носе медаље“.

У једној битци код Кастратских Вирова једно одељење Арнаута зашло је било иза леђа црногорској војсци неопажено, благодарјећи гудурама и врлетима. У том наиђу на једну групу црногорских жена које су чувале рањенике. Било их је око педесет. Ове пограбе рањеничке пушке и муницију и јурну на Арнауте. Кад је војска чула за леђима пуцањ, послат је одред тамо, али су Арнаути већ бежали. Две девојке су биле лако рањене.

Црногорке на тргу

Врло велику корист црногорској војсци чиниле су пограничне жене Куча као извиђачице. Знајући арнаутски језик оне су се преоблачиле у арнаутско одело и тако уходиле турску војску и пратиле сваки покрет Арнаута. Истина је, врло велики број жена је и погинуо, нарочито код Тузи, Шипчаника, доцније око реке Дира и сада скорих дана у крвавим борбама на Тарабошу и Бардањолту. Једно време у болницама у Подгорици била су два одељења жена рањеника.

После бардањолске битке око 500 рањеника било је превезено на Ријеку. Ја сам са једним чешким доктором радио целу ноћ у једној кафани која је била удешена за болницу. Једна млада и врло симпатична девојка помагала нам је превиијати рањенике. Мила је ране, завијала, намештала постеље. Осим ње биле су још две девојчице од 10–12 година. Како су рањеници били гладни, већ око пола ноћи стигло је вруће јело, које су ријечки грађани зготовили за њих. Јело је делила наша помоћница. Доктор ме упита, познајем ли госпођицу, но ја му одговорим негативно, јер њена униформа милосрдне сестре, а осим тога слаба светлост лојане свеће спречавала ми је тачно проматрање. Око 4 сата по поноћи мало смо отпочинули. Већ се нисмо могли држати на ногама. Превиили смо те ноћи око 150 рањеника. Наша помоћница, док смо ми седели и за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

палили по цигарету, ишла је од рањеника до рањеника и распитивала, одакле је који, кога има код куће, где је рањен итд. Оне две девојчице у стопу су ишле за њом. Наједанпут у болницу улази ордонанс официр и салутирајући управо викну, да се све окренуло к њему:

— Височанство „Нептун“ са 200 рањеника стигао је у пристан.

— Моја господо, Ви ћете извинити за часак, морам са постарати, где да се наместе нови рањеници, окрене се госпођица к нама и трчећи пође на пристан.

То је била — кнегиња Ксенија.

Наши јунаци

НАРЕДНИК ПИТОМАЦ ВОЛНЕ АКАДЕМИЈЕ

Александар Николић

ЈУНАК СА ЂУРЂЕВИХ СТУБОВА

У борби на Ђурђевим Стубовима, која је била крвава, јер су се Арнаути и Турци упорно држали, одликовао се и овај млади српски војник. Он је у тој љутој борби 8. октобра учествовао као водник и са својим водом био је на најопаснијем месту, на главном положају, у десној колони. За своје јуначко држање у овој борби Николић је унапређен и предложен за одликовање, које је доиста и заслужио својим смелим држањем пред непријатељем.

Од Старца до Битоља.

(8)

— Дневник једног обвезника дунавске санитарске колоне. —

Кад је све то било готово вратисмо се докпан и по мраку а по ужасној лапавици нашој колони, где затекосмо све наше војнике поред ватре, крај које претресају о тешкоћама и страхотама рата.

Лекарски помоћник Тасић је за то време спремио попаре — али без масти и сира — куван хлебца. Онако уморни и премрзли јели смо слатко хвалећи куварску способност овог нашег доброг друга — будућег лекара.

26. октобра.

Јутрос рано отпраћен је командир у болницу у Велес, а ми се тек у 8 сах. у јутру кренусмо под вођством наредника путем за Прилеп.

Пут је водио кроз сред Криволака, који је бедно изгледао, па поред неког огромног турског гробља, у чијој је се близини био XIV. пук — стрменито уз брдо. Када смо се већ опростили брда пут нас је водио све поред пруге и Вардара лепом и плодном равницом која се протеже све до села Неготина.

Становници овог краја су махом хришћани и јако се радују доласку наше војске.

Око подне стигосмо у Неготин.

Неготин је чисто хришћанско место. Има свега 20 до 30 турских кућа а и оне су напуштене још пре доласка наше војске. Дивна и висока православна црква и велика цамија красе ово село, које чини утисак лепог и чистог места. При улазу у село био је приређен свечан дочек војске. И мушко и женско и старо и младо било је на улици и бурно нас је поздрављало а узвици: да живи српска војска, проламали су небо.

Како смо зауставили колону одзва нас један там хришћанин у кафану да нас почасте. Примисмо позив, те се за трен ока нађосмо у некој њиховој кафани, која ме је јако подсећала на ону из Св. Николе. И овде нема столова, већ мале столице без наслона поређане око мангала пуног жара.

Поседасмо око овог мангала и пописмо по једну добру кафу коју нам скува један од гостију. Запиткавању није било краја. Сви су били очарани слободом коју им Србија пружа, а не могу се довољно нахвалити храбрости српске војске.

Већи део турске војске после пораза код Куманова и бегства из Скопља прошао је овим крајем и описивао српску војску као неко чудо од јунаштва с којим се не може ратовати.

Знаш, бре брате, рече нам један својим македонским наречјем, шта нам је причао један турски војник, који је учествовао у Кумановској битци о вама? Он рече: Срби су таког силином нападали да нас је њихово јунаштво и неустрашимост још првога дана збунило. Јуришали су по неколико пута на наша утврђења. Падало их је као плева али су ипак јурили бајонетом у руци све догле док не видесмо да је сваки даљи отпор узалудан. На кад још видесмо неке њихове редове који преко брда долазе и осуше паклену артиљеријску паљбу на нас помислисмо — да сваки од ових војника носи по један топ на леђима и њима бије онда већ изгубисмо и последњу наду, те појурисмо куд који не водећи више рачуна ни о официрима ни о војсци нашој.

— А зашто нисте заузели који други положај и ту опет дочекали Србе, упитах ја тог преплашеног Турчина?

— Ех, зашто? Зато што се није лако бити са Србима. Нека се сам бог с њима бије, ми не можемо.

Оваквих и сличних разговора чуло је се на све стране у овој кафани.

Ко зна колико би се још времена овде задржали, да нас не позва војник да одмах одемо колони. Тек што смо стагли, а колона се крену даље. Било је око 2 сах. после подне.

Сва села поред пута кроз која смо пролазили предала су се а куће су им окићене белим и српским заставама. На неколико турских кућа, приметио сам да су на белој застави нацртали и крст.

Ја то разумем да се предају и да су готови и да се уређењу хришћанских држава односно закона повињавају.

Мрак пада и ми се приближујемо главном месту у овом крају: Кавадарци. То је велико и богато место од преко 10.000 становника. При улазу у варош дочека нас један Србин и позва нас његовој кући на преноћиште и вечеру. Његове доброте и гостопримства увек ћемо се радо сећати.

27. октобра.

Кавадарце је насељено нашим живљем али има и Турака у знатном броју. Ови се последњи нарочито истичу својим богатством. Мештани су нам причали да има неколико ага и бегова који поседују читава села и покрајине. Од њих је мало који напустио Кавадарце. Сви су остали и предали се нашој војсци. Наши их не дирају и поштују њихове обичаје.

Заборавио сам да напоменем да сви хришћани на које смо до сада наилазили славе славу — по српском обичају.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Како су Срби узели Једрене

— Објашњење ђенерала Милоша Божановића. —

Снага српске војске. — Њено издржавање. — Задатак њен — Каква су једренска утврђења. — План за напад. — Срби су сјајно извршили свој задатак. — Бугарско признање. Шукри пашу су Срби заробили. — Српски губитци. — Плен ће се поделити. —

Министар војни, ђенерал Милош Божановић, који је српску војску као командант дунавске дивизије водио из победе у победу, од Куманова до Битоља, на питање посланика о учешћу српске војске у заузећу Једрена дао је у Народној Скупштини ванредно леп, стручњачки опис једренских утврђења и представио јасно српске успехе под тврдињама једренским. То његово занимљиво стручњачко обавештење треба да остане сачувано за историју. За то га ми у целости преносимо:

Бројно стање наше војске под командом ђенерала С. Степановића пред Једреном износило је: две дивизије (Дунавска II. позива и Тимочка I позива народне војске) са градским и хаубичким пуком. Свега: 738 официра и чиновника; под-официра и редова 46 119 у обе дивизије. Кад се томе дода број људи хаубичког и градског артиљеријског пука, који је износио: 40 официра и чиновника и 971 подофицир и редов, онда је и укупан број наше војске износио 47 768 људи.

За све време бављења пред Једреном наша се војска издржавала о трошку српске државе.

У освајању Једрена наша војска имала је задатак да у заједници са бугарском војском:

а.) изврши цернирање утврђеног Једренског логора да тиме сузбије турску војску у саму тврдињу и да јој на тај начин пресече сваку везу са спољашњошћу;

б.) да се на заузетим положајима обложене линије добро утврди за одбрану, како би сваки испал и пробијање турске опсађене војске могла успешно сузбити;

в.) да спречи деблокирање опсађене војске; и најзад

г.) ако наступи потреба да се Једрене осваја, да узме активног учешћа и у освајању.

Четврто је питање: На која је једренска утврђења армија ђенерала Степановића тада напала и какве су војничке вредности била та утврђења?

Да бих могао да одговорим на ово питање, какву су војничку вредност имала утврђења на која је наша војска напала, допустићете ми да у кратким потезима изнесем план Једренског утврђеног логора.

Једрене после Цариграда, највећа је варош на Балкану, лежи у непосредној близини границе бугарске краљевине и то на врло важном операцијском правцу: „Пловдив — Једрене — Цариград“. Та баш околност, што се Једрене као велика варош и јак трговински

центар налазила близу границе и на важном операцијском правцу, диктовала је, да се оно јако утврди, те да тиме не само спречи надирање непријатељске војске ка Цариграду, тим важним операцијским правцем, но да на себе привуче знатан део непријатељске оперативне војске и прикује га за се за дуже време. Да би овај важан стратегијски задатак Једрене испунило, да би знатан део непријатељске оперативне војске на се привукло и за се дуже време приковало и против покушаја најуспешнијег напада, правилног, постепеног напада, Једрене је утврђено у типу сталне фортификације, и то као „маневарска тврдиња“.

Једренску маневарску тврдињу чине:

а.) Главна одбранбена линија. То је појас форова истакнутих по периферији од центра вароши на различитим удаљењима: са северо-западне стране 6 и по до 7 км. (Шајтан-Тепе до 9 км. предњи положај Јуч-Тепелер); са јужне 5—6 км.; са источне стране 2—3 км.; са североисточне стране до 6 км. а западни сектор 9 и по до 10 километара.

Главна линија одбране — линија форова — има задатак да сачува варош од бомбардовања и да се на њој да најјачи отпор.

Из удаљења форова од центра вароши видимо, да западни и северозападни сектори овај задатак најбоље испуњавају; остали мање, а источни најмање.

Да би ова линија могла дати најјачи отпор форови се дижу на таким тачкама са којих ће се јаким пушчаном и артиљеријском ватром пред терен тући. У техничком смислу ова утврђења су од таквог материјала и у таквим димензијама да би могла противстати дејству метакта тешке артиљерије.

Ну како се форови подижу један од другог на 2.5 до 3 км., то се простор

између њих такође јако утврђује. Сем две три међупросторне батерије, подигнуте у типу сталне фортификације, у том интервалу подижу се силна утврђења и опкопи како за пешадију тако и за артиљерију.

Кад бацимо поглед на план Једренске маневарске тврдиње, видећемо, да је главна линија одбране на западном и северозападном сектору најјаче утврђена; на осталим секторима мање, а на источном сектору ова је линија најслабије утврђена.

б.) Предња линија. Испред линије форова, а на важнијим правцима наступања, важне тактичке тачке утврђују се пољском фортификацијом. Оне се подижу испред форова на 2—3 километра, да би се могле и са линије форова добро бранити, а задатак им је да цернирају линију што даље одрже, те да јој периферију увећају, а на тај начин и ослабе.

Кад погледамо на план Једренске маневарске тврдиње, видећемо, да су испред западног и северо-западног сектора предње тачке најјаче пољском фортификацијом утврђене, пред источним сектором најмање.

в.) Средња линија. Позади главне линије одбране

Наши под Једреном

Српски официри и војници у рову, који је начинила турска граната

врло често се на удаљењу од 2—3 км. подиже неколико форова у типу сталне фортификације. Ова се линија подиже најчешће на вероватном правцу правилнога напада на тврдињу. Кад погледамо на план Једренске маневарске тврдиње, видећемо, да се ова друга линија форова налази само на западном и северо-западном сектору. На осталим не, а на источном не би имало ни места за израду ове линије, пошто је главна линија одбране тако рећи прикована уза саму варош.

г) Језгро тврдње. Једренска маневарска тврдиња нема праве централне тврдње, или језгра. Али ипак има 4—5 форова старог типа постављених у близини ивице вароши Једрена, који су сада без вредности. Даље, кад погледамо на план Једренске маневарске тврдиње, и размотримо како је остало уређење интервала и појединих сектора, видећемо да су дуж главне линије одбране, линије форова на западном и северо-западном сектору пружа једна железничка мрежа, наравно, узаног коло-сека, која се састоји из периферијалне линије, која додирује утврђења поменутих сектора, и радијалне, која везује ове секторе са вароши. Ова железничка мрежа служи да се све потребе, како бојне тако и остале благовремено, а по указаној потреби, пребацују са осталих сектора и из саме вароши на ове секторе.

Као што се види, западни и северо западни сектор Једренске маневарске тврдиње био је најјаче утврђен.

То што је баш западни и северо западни сектор Једренске маневарске тврдиње био најјаче утврђен и најбоље уређен, доказ је да је тај секретар имао и највећу војничку вредност и да су једино та два сектора и била утврђена да противстану правилном, постепеном нападу.

Та највећа војничка вредност западног и северо-западног сектора проистиче отуда, што оба леже на главном операцијском правцу војске која би се од Пловдива кретала ка Једрену да га опседне и што се правилан и постепен напад најтеже врши на секторе, који леже у правцу главног наступања.

Ето, на ове секторе, овакве војничке вредности, нападала је армија генерала С. Степановића. (Узвици: Живео !)

У ономе што сам у кратким потезима изнео о уређењу Једренске маневарске тврдиње, о значају западног и северо-западног сектора са стратегијског гледишта и превази истих сектора над осталима, напоменуо сам да су Турци, с обзиром на стратегијску важност Једрена, утврдили само северо-западни и западни сектор против правилног постепеног напада.

Из операција вођених у Тракији да се закључити, да Бугари нису мислили уопште ни нападати на Једрене, нарочито то нису помишљали у првом периоду војне до примирја. Мислили су само да га блокирају а да главном снагом своје оперативне војске дејствују према Цариграду. То је било оправдано, јер би с падом Чаталџе био угрожен Цариград, Једрене би и без напада морало капитулирати. После прекида примирја и поновног продужења непријатељства ситуација се изменила.

Посада Једренска, прилично изнурена глађу, сада већ није могла дати онако силан отпор, како је то могло бити у почетку опсаде. Главни командант опсаде ђенерал Иванов решио се да ову маневарску тврдњу, која се пет месеци јуначки бранила, заузме насилним нападом.

У састављању плана за напад, у коме је узео учешћа и командант друге српске армије, ђенерал С. Степановић, решено је било: да се главни напад изведе на источни одбранбени сектор Једренске маневарске тврдиње, који је по свом фортификацијском уређењу био најслабије утврђен, па према томе и релативно најлакши за освајање, а да се на друге секторе напада тако, да се на њих привуче што више непријатељске снаге, те да се олакша напад на источни сектор. Ну поред овог задатка трупа на осталим секторима, т. ј. да на

себе привуку што јачу снагу непријатељске војске, изрично је наређено било нашој армији, да се нападају и форови где се то укаже могућно.

Према овако изрично издатом наређењу, и ситуацији која је тада постојала, наша је армија и поступила, па је не само привукла на се знатан део непријатељске војске, него је и форове пред собом један за другим заузимала, док нису сви и пали. (Бурни узвици: Живела наша војска!)

Господо, Турци су знали да је јача савезничка војска сконцентрисана према источном сектору тврдиње; они су то могли и раније уочити, а и приметити груповање снаге пред сам почетак напада. Они су према томе и већу снагу своје војске држали према томе сектору. Знатан део турске војске могао се привући на северозападни сектор само тако што се напад изводио с енергијом и с одлучношћу. Неодлучним радом и простом демонстрацијом не би се могло ништа учинити. (Бурно одобравање).

Обе наше дивизије извршиле су свој задатак са највећом енергијом и примерном храброшћу. Да су оне свој задатак славно извршиле, види се и по томе, што се само нашим трупама предало на 17.000 турских војника са 300 официра. Један доказ да су наше трупе доиста свој задатак славно извршиле јесте и у томе што је ђенерал Иванов, упутио 13. марта, по паду Једрена, ђенералу г. Степановићу, ђенералштабног мајора Шкајинова, који је, под ешарпом, у име ђенерала Иванова честитао му на успеху и заблагодарио на јуначком и енергичном раду српске војске, који је омогућио и олакшао пробијање и освојење источног сектора.

По добивеном извештају: храбри бранилац Једрена Шукри-паша налазио се у фору Хадарлак, који је наша војска заузела. (Бурни узвици: Живела српска војска!)

По добивеном извештају: Шукри-паша се предао нашој војсци и то XX пуку Тимочке дивизије, који га је доцније упутио главном команданту, ђенералу Иванову.

Укупан губитак у армији ђенерала С. Степановића под Једреном износио је: погинулих 453, а рањених 1917. Умрло од рана 26, умрло од разних болести 608. Болесних је било 19 327.

По моме мишљењу наша Једренска војска имаће права на сразмеран део учешћа у ратном плену. По извештају који сам добио, командант наше армије одредио је одмах и комисију, која је сав плен узела у попис. Колики је тај део плена тачно још не знам, али је врло вероватно да ће он бити сразмеран уложеним снагама једне и друге армије. (Одобравање и плескање).

Наши под Једреном

Српски официри и војници у рову, који је начинила турска граната

Скоро пола године српска војска друге армије провела је у туђини држећи у опсади тврди град Једрене, који се шест месеци јуначки одупирао навали српско бугарске војске, да најзад пре четири недеље падне под сложним ударцем савезника. Градска војна сама по себи је врло тешка, а у овом случају нашој војсци била је у толико тежа, што је била у туђини, далеко не само од своје куће и домовине но и од свога народа, и што су се храбри наши војници морали борити и живот жртвовати не за српске идеале но за туђу корист.

Па ипак све те тешкоће српска војска је пребродила, узела је Једрене на јуриш и ово се дана вратила у своју домовину, да се одмори на својим лаворикама.

Наша слика представља неколико наших артиљеријских официра и војника, који су се, са два бугарска официра, увукли у један ров што га је начинила она турска граната, што стоји усправљена важе рова, између официра и војника.

Резервни коњички потпоручник
МОША А. АМАР

водник коњичког митраљеског одељења погинуо при заузећу Урошевца (Феризовића)

Потпоручник Амар са својим митраљеским водом први је ушао у Феризовић, који му се предао на со и хлеб. Када је ушао у варош и војници раседлали коње вероломни Арнаути отворе ватру на њих и мучки их готово све побију. Ту је свој млади живот изгубио и потпоручник Амар, који се јуначки држао. Погибију Амарова вода наша је војска достојно осветила. Своје вероломство Арнаути су платили по заслуги. Од Феризовића се начинила гомила камења и меса. Данас се тамо диже српски Урошевац. Тело Амарова породица је пренела у Београд и овде је погребено са почастима које припадају јунаку.

Породице свих славно палих јунака официра и њихове пријатеље најучтивije молимо, да нам што пре пошљу слике својих милих и драгих, да би их могли донети у листу за вечан спомен и подстрек будућим покољењима, како се за Отаџбину живи и — мре.

Наше ревизоре и продавце, којима смо благодарни на досадашњој примерној тачности, најљубазније молимо, да нам новац и непродате бројеве за март што пре пошљу и да нас одмах известе колико да им пошљемо ускршњег броја, који ће бити нарочито богато илустрован